

A Berzsényi Dániel Könyvtár Évkönyve : 4. / szerk. Pallósiné Toldi Márta. – Szombathely : Berzsényi Dániel Könyvtár, 2007. – 211 p.

ISBN 978-963-7621-90-1

Újra itt...

A Berzsényi Dániel Könyvtár Évkönyvének negyedik kötetéről

A szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár azon megyei könyvtárak közé tartozik, melyek évkönyv kiadására vállalkoznak. Igaz, az anyagiak hiánya miatt hosszú szünet után (1980-ban jelent a 3. kötet) született meg a könyvtár negyedik évkönyve; megjelenését az intézmény tevékenysége, sokrétű munkája már szinte halaszt-hatatlanra tette és az NKA támogatása lehetővé tette.

A kötet lapjain olvasható tanulmányok – tekintettel a terjedelmi korlátokra – nem tükrözhetik az évkönyv legutóbbi megjelenése óta eltelt időszak valamennyi változását, elvégzett feladatát. Kívánjuk (és reméljük), hogy az évkönyv-sorozat következő tagjára kevesebbet kell várjunk.

A kiadvány tartalmilag négy jól elkülöníthető fejezete nagyjából a könyvtári gyakorlat jelen problémái, ill. tevékenységei – szolgáltatás, gyűjtemény, feltárás – szerint csoportosítja az írásokat. A négy fő témakör: Szolgáltatások és használói elégedettség; Könyvek a gyűjteményből és a szellemi műhelyből; Elektronikus katalógus; Események a múltból és jelenből. Ez utóbbi fejezet (*Gerő Gyula* és *Rácz Ágnes* munkája) sajátos retrospektív függelékként kapcsolódik a tanulmányokhoz: kronologikus adattár Vas megye könyvtárügyéről a kezdetektől 2006-ig.

Egy formai megjegyzés ide kívánczok: a kiadványban a fejezetek tipográfiai nem különülnek el határozottan egymástól, ami nehézkessé teszi az eligazodást a szövegek között.

Az elengedhetetlen szerkesztői előszó után a *Szolgáltatások és használói elégedettség* c. fejezet a nyilvános könyvtári szolgáltatások vizsgálatának eredményéről készült tanulmánnyal kezdődik, és az ezredforduló körüli évek helyzetét veszi górcső alá. *Pallósiné Toldi Márta*, a könyvtár igazgatója a tőle megszokott alaposággal tájékoztat arról az elemzésről, melyet a szakmát gyökeresen átalakító informatikai és technológiai változásokon túlmenően 2000–2002 között a Berzsényi Dániel Könyvtárban végbement épületbővítés és korszerűsítés is szükségessé tett. Képet kapunk a tradicionális könyvtár korszerű infrastruktúrájú média- és információs központtá válásának folyamatáról, valamint azokról a makro- és mikro társadalmi tényezőkről – többpártrendszer, kultúrafinanszírozás, gazdasági és foglalkoztatási szerkezetváltozás stb. –,

melyek a változásban szerepet játszottak.

A használói kört illetően a szerző beszámol arról a széles körű pr-munkáról, ami hozzájárult ahhoz, hogy „minden elvonó hatás ellenére” a könyvtárnak fennállása óta a legtöbb regisztrált olvasója 2005-ben volt. Grafikonokon illusztrálják a regisztrált könyvtárhasználók, az olvasótábor alakulását életkor és foglalkozás szerinti megoszlásban 1990 és 2005 között. Ugyanerre az időszakra vonatkoznak a személyes könyvtárhasználat alakulásáról készült indexek. A kölcsönzés, a helyben használat és a látogatások mérését szolgáló szoftver és a mágneskapu belépszámlálója korrekt és sokrétű statisztikai adatokkal alapozta meg az elemzést. E három szempont szerint elemzi a szerző a 14 éven aluliak és a 14 éven felüliek megoszlását és könyvtárhasználati mutatóit. A gyűjtemény igénybevételével kapcsolatban a kölcsönzések naponkénti alakulásánál figyelemre méltó adatot találunk, ami a legutóbbi (1982-es) felmérés óta egyre markánsabb: a könyvtár szombati igénybevételének kiugró voltát. Kitér a szerző a könyvtárhasználat – kölcsönzés, számítógép, dokumentumok helyben – különböző aspektusaira, motivációjára is. A tömegesen igénybevett alapszolgáltatások felvázolása mellett (pl. a távolról elérhető digitális tartalmak igénybevételének vizsgálatával) ezt a képet a Berzsenyi Könyvtárról még árnyaltabbá lehet tenni.

A rendszerváltást követően a települések életében szinte egészében megváltozott a közfeladatellátás finanszírozására létrejött intézményrendszer. *Németh Tiborné és Pallósiné Toldi Márta* tanulmánya a települési intézményrendszeren belül a könyvtárfinanszírozás változása következtében kialakult Vas megyei állapotokat mutatja be. A *VASKIR*-ről (Vas Megyei Könyvtári Információs Rendszer) szóló szociológiai is megalapozott elemzésük a könyvtári stratégia kialakításának alapjául szolgált, melynek megírása e tanulmány készítésekor még csak folyamatban volt. Elemzésük átfogó: képet kapunk a megye településszerkezetéről, a közigazgatási

egységekről és a különböző szempontok közötti összefüggésekről – terület nagysága, települések száma, kistérségi társulások, népességszám csökkenése: lélekszám, megyeszékhely túlreprezentálása, megyén belüli vándorlás, lakosságon belüli nemzetiségi összetétel, össznépeség életkora –, melyek figyelembevételével válik érthetővé és értékelhetővé egy kialakított stratégia. Megdőbentő – és feltehetően országosan is igaz – az az adat, hogy egy-egy település felmérésére szolgáló, a teljesítőképességet, a fejlettséget mérő harminc statisztikai szempontból a vasi kistépülések (1000 lakos alatt 180) önállóan csupán három-négy adatnál tudnak pozitív mutatót jelezni. A szigorúan korrekt felmérés eredményeként azt a következtetést vonják le a szerzők, hogy az itt élők igényeinek ellátását könyvtári szempontból is csakis a települések közös könyvtári működése biztosíthatja. Ennek szellemében alakították/alakítják ki azt az ellátórendszeri formát, melyben „az elsődleges célállomás a megye legkisebb lélekszámú falva”. A szolgáltatóhelyek megoszlása, az ellátórendszer működésének biztosítása, a működési háttér megyei támogatásának részletes ismertetését találjuk a cikkben. A 90-es években az ellátórendszer változása a pénzügyi feltételrendszer változását vonta maga után. Világosan kiderül, hogy a központi ellátás elkerülhetetlenül szükséges; ugyanakkor az önkormányzatok anyagi hozzájárulási kötelezettsége és az önállóságra való törekvés együtt jelenik meg Vas megyében is, és ez nem egyszer zavart okozott/okoz a könyvtári ellátásban (is). A cikk írója szinte figyelmeztet: csak az ellátórendszerek és az önkormányzatok között létrejött szerződések tisztázhatják a feltételeket úgy jogi, mint pénzügyi szempontból. A megye térségére vonatkozó feladatokat, a *VASKIR* működésének alapelveit a Megyei Közgyűlés valamint a Városi Könyvtári Kamara közösen dolgozta ki – ennek története 1994-től 2005-ig követhető nyomon a cikkből. Világos képet kapunk arról, hogy a *könyvbiztosítási társulások* voltaképpen a korábbi ellátórendsze-

ri együttműködés helyére léptek. Az ilyen típusú társulásoknál – kapjuk a figyelmeztetést – az ellátórendszerek szerződéseikhez hasonlóan kell eljárnunk.

Képet kapunk az NKA-tól pályázat útján nyert pénzből létrehozott helyi kezdeményezésről, az *Újdonságkönyvtárról*, mely a kispénzü települések vásárlásának kiegészítését célozza. Kár, hogy még kevés a tapasztalat a *teljes körű szolgáltatás megrendeléséről* Andrásfa, Hegyhátszentpéter, Petőmihályfa és Rádóckölked esetében, hiszen a leírt gyakorlat a mozgókönyvtári ellátáshoz hasonlóan alternatívát jelenthet a kistelepülések könyvtári ellátása számára.

Nagy Éva részletes tanulmányban számol be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kiírt *Könyvtári minőségfejlesztés – könyvtári korszerűsítés c.* meghívásos pályázatra készült felmérés eredményeiről és a *teljesítménymutatók* számításáról. A Könyvtári Intézet által összeállított kérdőívek kitöltésére 2003. november 10–29. és 2004. február 1–15. között került sor. A négy kérdéscsoport körül megfogalmazott kérdések közül az elsöre kapott válasz: *Mit csinált a könyvtárban?*, különösebb meglepetést nem okozott, a hagyományos könyvtári szolgáltatásról adott hagyományos képet: a látogatók döntő többsége (70%-a) könyvet kölcsönzött. Összehasonlításként: egy 1999-ben végzett felmérésben ez az arány 72% volt¹). Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a diagram szerint 16-féle szolgáltatásból az olvasók 21–21%-a használ valamilyen célra internetet, ill. számítógépet, sajnálatos módon változatlanul a korábban idézett, 1999-es felméréshez képest. A kérdés a gyakoriságot nem vizsgálja, így a számok nem differenciálnak a rendszeres, ill. az egyszeri használó között. Itt viszont már találkozunk, bár csak szórványosan, a nívós szolgáltatás igénybevételével is: a távoli hozzáférésű dokumentumok, ill. adatbázisok használatával.

A „*Mit keresett ma?*” második kérdéscsoport kapcsán a két diagram nem csupán a dokumentumtípus szerinti olvasói elvárásról ad képet, de a könyvtárosok szakmai felkészültségéről és a színvonalas tájékozódás lehetőségéről is. A szerző a válaszadók 25, ill. 23%-ánál jelezte, hogy az elvárt dokumentumon (könyv, CD, videó, DVD) túl a használó kapott olyan információt, mely újabb kölcsönzésre készítette. Önkritikus elemzés boncolja annak a 4%-os mutatónak a hátterét, amikor a felhasználók nem kaptak választ a problémájukra.

A harmadik kérdéskör két csoportban foglalkozik a felhasználói elégedettség kérdésével. Az első az eligazító jelek elhelyezése, a terek elrendezése, a könyvtár külső és belső állapota, az akadálymentes bejutás és közlekedés, a dokumentumok minősége, a könyvtárosok szakmai felkészültsége, a másik a különböző szolgáltatások vetületében. A feleletválasztós kérdőív alapján közölt statisztikai diagramokból kiderül, hogy az elégedettségi mutató 12 esetben a legmagasabb, három esetben (*A könyvek példányszáma és minősége, Más anyagok példányszáma és minősége* és a *Várakozási idő a szolgáltatás igénybevételére*) pedig a második helyen szerepelt. A negyedik kérdéskör hat diagramja a használókról ad beszédes képet. Kiderül, amit az olvasáskutatási vizsgálatokból is tudunk, hogy csaknem kétszer annyi nő látogatja a könyvtárat, mint a férfi, leginkább 25 és 49 év közöttiek; 30%-ban nappali tagozatos egyetemi hallgatók, valamint, hogy az olvasók csaknem harmada hente látogatja a könyvtárat.

A pályázat másik eredménye a teljesítménymutatók vizsgálata volt. Segítségével – valamint *Murányi Péter: A szabvány új ruhája* c. tanulmányában közölt ajánlásait is figyelembe véve – remélhetően egyértelműbbé válik majd a könyvtári szolgáltatások hatékonyságának mérése, valamint a kapott eredmények felhasználhatósága a döntés-előkészítésben és normatívák meghatározásában. A kétfordulós pályázat meglepő eredménye az lett, hogy az együttműködő könyvtá-

1. Tamási Csilla: Könyvtárhasználók és a közkönyvtárak. = Könyvtári Figyelő, 48.évf. 2002.1-2. sz. 71-100.

rak – a kecskeméti Katona József Könyvtár, a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár és a szegedi Somogyi Könyvtár – adatainak összevetése, öt év adatainak felhasználásával a következtetések levonása újabb vizsgálatokat: új mérési módszerek kidolgozását tette szükségessé, melyet egy közös pályázati beszámoló tartalmaz. (Jelen tanulmányban *A gyűjtemény iránti érdeklődés és A szolgáltatások hatékonyságának mutatói* szerepelnek.) Nagy Éva tanulmánya mögött alapos és kimerítő munka rejlik. A szerző mégis önkritikusan jelzi: az olvasók által kialakított pozitív kép ellenére a rendszer néhány eleme alapos javításra szorul.

Az olvasást népszerűsítő törekvések jegyében megszervezett két egymást követő mozgalomról, a 2000-ben kiírt *Olvasás éve* c. pályázatról és a 2005-ben meghirdetett *Nagy Könyvről* számol be *Németh Tiborné* Vas megye közkönyvtárainak tevékenysége alapján.

A Ranganathan nyomán kialakult tézis, a „*Tiszteld a múltat, és tegyél a jövőért*” jegyében született a *Könyvek a gyűjteményből és a szellemi műhelyből* c. fejezet négy tanulmánya a régi könyvekről, az első kiadásokról, a dedikált művekről valamint a könyvtár kiadványairól.

A Berzsényi Dániel Könyvtár gyűjteményében fellelhető 1711 előtti könyvek gyarapításának, feltárásának történetéről, számbavételükről és megjelenési lehetőségükről írt *Szabó Márta*. Követendő példaként kellene tekintenünk a cikkében leírt akciót, melyet a muzeális dokumentumok restaurálására hirdetett meg a könyvtár. Az „örökbe fogadott” dokumentumok rekordjában a patrónus nevét is feltüntették. Az annotált, kultúrtörténeti megjegyzésekkel ellátott csatolt könyvjegyzék 67 kiadványa között megtalálhatjuk Julius Caesar 1519-ben Velencében kiadott könyvét a gall háborúkról, vagy Werbőczy Hármaskönyvének második, 1643-as bártfai kiadását. (A cikket bőséges irodalomjegyzék teszi teljessé.)

A könyvtár állományában található negyvenhárom első kiadásról (editio princeps) *Székelyné*

Török Tünde készített összeállítást. A muzeális értékű kiadványok szerzői között irodalmunk modern klasszikusait (pl. Kassák Lajost, Szentkuthy Miklóst, ill. a kortársak közül Esterházy Pétert, Nádas Pétert) találjuk.

A dedikációkutatáshoz nyújt segítséget *Janics Edina* tanulmánya, mely a Berzsényi Dániel Könyvtár dedikált könyveiből válogatott. A néhány oldalas tanulmány számba veszi „az emocionális indíttatásból papírra vetett gondolatok” szerepét is (pl. Szentkuthy Miklós műalkotás-ként nyilvántartott dedikációit épp úgy, mint a forrásként, életrajzi, helytörténeti stb. segítséget nyújtó ajánlásokat, possessorium bejegyzéseket). A könyvtár kiadványairól – a fejezet negyedik tanulmánya – szóló áttekintésében *Köbölkuti Katalin* képet ad arról a példamutató tevékenységről, melyet a BDMK fejtett ki 1973-tól a helyi sajátosságokra építő, folyamatosan bővíthető központi szolgáltatások közvetítésének és létrehozásának lehetőségeiről. Sorra veszi e tevékenységeket, és kitér a szolgáltatásokat ismerető kiadványokra, bemutatva a bibliográfiákat, repertóriumokat és az életpályákat bemutató tanulmányköteteket. Kuriózumként könyvelhetők el egy megyei könyvtár életében azok az emlékülésekhez összeállított konferencia-kötetek, melyek bekerültek az ország tudományos vérkeringésébe. Kiemelkedik a tudományos igényű szerkesztett, grafikus által tervezett *Szombathely bibliográfiája*. A megyei könyvtár munkatársainak lelkiismeretes állományépítő és a helyismereti feltáró munkájának köszönhetően a 9089 tételből álló kiadvány nem csupán a könyvtár legnagyobb bibliográfiai vállalkozása volt, de a helyismereti kutatások nélkülözhetetlen forrásává vált. A szemlézett kiadványok sorát a periodikus és módszertani kiadványok, valamint az aprónyomtatványok számbavétele teszi teljessé.

Janics Edina és *Székelyné Török Tünde* foglalta össze az OLIB 7.1 integrált könyvtári rendszer alkalmazásának tapasztalatait. A könyvtár és a hagyományos feltáró eszközök bemutatása után a feltárás gépesítésének közvetlen előzménye-

iról olvashatunk. A leírtakból kiderül: a szombathelyi könyvtár az elsők között csatlakozott a hazai számítógépes könyvtári fejlesztésekhez, a szombathelyi könyvtárosok elsők között kapcsolódtak be „... a hazai könyvtárügyet alapjaiban érintő automatizálás elméletének kidolgozásába, javaslataikkal folyamatosan jelen voltak a szakmai közéletben.” 1973-ban itt kezdődött el a kölcsönzés gépesítésének tervezése, melynek kudarcát az akkori hazai szűkös számítógépes kínálat okozta. Az 1989-ben elkészült *Könyvtári kölcsönzési rendszer vonalkóddal* elnevezésű rendszer viszont már a kölcsönözhető dokumentumokról is adott információt. Az OLIB bevezetését a MicroISIS alkalmazása előzte meg, melyre az addig fénylukkártyán nyilvántartott helyismereti gyűjteményt, előbb a VAS, majd a VAS 2 adatbázis építésével tették elérhetővé.

Az 1996-ban megvásárolt OLIB 7.1-es rendszer használatát a zenei dokumentumok adatbevitelével kezdték. A szerző, a világviszonylatban is professzionálisnak tartott rendszernek nem a teljesítményét emeli ki elsősorban. Az 1996 óta Magyarországon is kapható OLIB funkcionalitás, használhatóság, megbízhatóság, hatékonyság, karbantarthatóság, hordozhatóság szempontjából 21 kategóriában itthon az egyik legmagasabban értékelt könyvtári szoftver. Felhívja viszont a figyelmet a feldolgozás folyamata során – a katalogizáló modulban, ahol a feltárás eredménye valamennyi modulban tükröződik – észlelt rendszerproblémákra (pl. kiderült, hogy ellentmondás található a HUNMARC- és az ISBD-formátumok között; problémák jelentkeznek a többkötetes dokumentumok leírásánál, 4000 karakternél hosszabb leírásokat nem képes megjeleníteni; nem támogatja az egységes parancsnyelvet (CCL-t) stb., a rekordok importálásánál nem tudja értelmezni az alárendelt bibliográfi-

ai szintet). A felhasználói interfészben elsősorban a parancsmódú kersőfelületet hiányolják (a menüvezérelt keresés mellett), valamint a több gyűjteményben való keresést. Számos kompromisszumos megoldás leírása bizonyítja, hogy szakértelem nélkül a legrangosabb rendszer sem képes a személyre szabott információs szolgáltatásra. Ez a körülméteően megírt tanulmány jól tükrözi a Berzsényi Könyvtár szakmai felkészültségét, ugyanakkor támpontot, szempontokat is nyújt az integrált rendszer bevezetése előtt álló könyvtárak számára. Nyilvánvalónak tűnik, hogy amint a körülmények lehetővé teszik, a Berzsényi Könyvtár az OLIB további fejlesztéseinek (<http://www.oracle.com/technology/products/database/oracle11g/index.html>) ismeretében megfelelően dönt a rendszer további fejlesztéséről/sorsáról.

Gerő Gyula összeállításában és Rác Ágnes kontroll-szerkesztésével készült el a kiadvány záró fejezete: „*Vas megye könyvtárai – könyvtárügye a magyar könyvtártörténeti kronológiában 1470–2006*” címmel.

Csak remélhető, hogy a hazai könyvtártörténeti kronológia szinte egyszemélyes intézménye, Gerő Gyula tevékenysége, sok követőre talál. A kronológia első bejegyzéséből megtudjuk, hogy 1470-ben *könyvhordozó* volt a könyvtárosok titulusa, az egyik utolsóból (2006. november 21–december 4.) pedig arról értesülünk, hogy a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium a szombathelyi megyei könyvtárban indított diplomások számára információs társadalmi tanácsadó képzést. Költői a kérdésem, vajon a szombathelyi képzésen jelentésvők, akiket manapság eTanácsadónak, (vagy mentornak) is neveznek, tudják-e, hogy ők szegről-végről a németújvári ferencrendi kolostor ’ken hordozói’-nak kései leszármazottai?

Hajdú Katalin

